

MAGYAROK A SPANYOL NÉP SZABADSÁGHARCÁBAN

Sziklai Sándor ezredes

A mi forradalmi korszakunk különösen kimagasló fordulópontja az emberiség történelmének. Az imperialista háborúk, a proletár-forradalmak, a szocializmus győzelme, az elnyomott nemzetek és gyarmati népek függetlenségi szabadságharca és sorozatos győzelmei a dolgozó tömegek sokszázmillióit mozgatták meg és vezették be az új történelmet alkotó nagy küzdelembe.

Századunk kezdetén, 1905-ben ment végbe az első orosz forradalom, amely „új lapot nyitott a világtörténelemben, igen mélyreható politikai megrázkódtatások és forradalmi viharok korszakát nyitotta meg, megvetette az alapját az európai munkásmozgalom és az elnyomott ázsiai népek nemzeti felszabadító mozgalma fellendülésének.”¹

1917-ben pedig a világtörténelem legnagyobb forradalma és szabadságharca, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom döntötte sírba az orosz kapitalizmust, amely társadalmilag és politikailag új utat mutatott az emberiség történelmében a szocializmus útján. Az Októberi Forradalom és az utána következő nagy harcok tüzeiben születtek meg mindazok a győzelmek, amelyek végeredményben az egész emberiség felszabadítását fogják eredményezni a kapitalizmus, a nemzetközi imperializmus járma alól. A Szovjetunió, Kína és a népi demokratikus országok győzelmei a fasiszták és imperialisták felett csak azért voltak lehetségesek, mert ezt a nagy szabadságharcot a Szovjetunió Kommunista Pártja, a többi Kommunista Pártok és munkáspártok vezették. *Ma már klasszikus politikai axiómává vált az a tétel, hogy minden országban, ahol komoly fegyveres ellenállás fejlődik ki a fasiszmus ellen, ezt a harcot a kommunista vagy munkáspártok vezetik és lelkesítik.* Mindenütt ezekben a küzdelmekben a nemzetközi proletariátus és széleskörű dolgozó tömegek voltak az események mozgató és történelmet formáló erői.

A magyar szabadságharcosok itthon és külföldön mindenütt, ahol erre csak alkalom és lehetőség adódott, aktívan vették ki részüket a magyar és nemzetközi fasiszmus ellen vívott szabadságharcokból. Ez a harc nem véletlen jelenség nem „lázító kommunista agitátorok” rosszindulatú aknamunkájának eredménye, mint ahogyan ezt akkor Horthy, Hitler és Mussolini propagandasorozatvető hazug gépezete csaholta. Korunk szabadság-

¹ Tézisek az első orosz forradalom 50. évfordulójára. Szabad Nép. 1955. január 24.

harcainak az okai mélyen benne gyökereznek a rothadó monopolkapitalizmus méhében. A fasiszták elleni szabadságharc korunk objektív törvényszerűsége és elkerülhetetlen rúgója a fejlődésnek, az emberiség haladásának útján. Az elnyomott és kizsákmányolt dolgozók ma már nem túrik tovább a bérabszolgaság és gyarmati elnyomatás jármát, mindenütt fel-lángol a szabadságharc a fasiszták és mindenféle imperialista elnyomók ellen. A kommunisták érdeme az, hogy ezt a szükségszerűséget a marxizmus-leninizmus alapján felismerték, levonták ebből a tényből a szükséges gyakorlati következtetéseket és a proletariátus, a dolgozó nép élére álltak, szervezték és vezették ezeket a mozgalmakat. És ugyanezt fogják csinálni a jövőben is mindenütt, ahol még a tőke uralkodik, mindaddig, míg győzelemre nem viszik a népek szabadságának és függetlenségének zászlaját.

A magyar szabadságharcosok, hazánk legjobb fiai áldozatos, véres harcok árán fennen hordozták őseink szabadságharcos, nagy történelmi jelentőségű hagyományainak sok vihart látott zászlóit. Ez is bizonyítéka annak, hogy a magyar nép szívében sohasem aludt ki a hazafiság, a szabadságharc tüze és ebben rejlik jelenünk és *szocialista jövőnk biztonságának egyik éltető forrása.*

Vizsgáljuk meg röviden a magyar és nemzetközi fasizmus elleni harc gazdasági és politikai előfeltételeit, okait. Mint tudjuk, a második világháború éppen úgy, mint az első, nem a véletlen dolga, hanem a reakciós imperialista erők évtizedeken keresztül gazdaságilag, politikailag, ideológiailag és katonailag előkészített műve. A monopolkapitalizmus általános válságának elmélyedése és a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvénye alapján megbomlott a világkapitalizmus gazdasági rendszerének egyensúlya.

A 1929—1933. évek gazdasági válsága mélyen megrendítette a már történelmileg halálraítélt kapitalizmust. A tőkés országok még ki sem másztak ebből a válságból, már újabb gazdasági válság zúdult rájuk 1937-ben, amely különösen romboló erővel mutatkozott meg. Ezek a válságok lényegesen meggyorsították a második világháború előkészítését és kibontakozását. Kieleződtek az imperializmus alapvető ellentétei. Éles harc bontakozott ki az imperialista ragadozók között a világ újrafelosztásáért, a piacokért, nyersanyag-forrásokért, olcsóbb munkaerőért és tőke kivitelért.

Az Amerikai Egyesült Államokban a munkanélküliek száma 10 millióra emelkedett. Angliában és más kapitalista országokban szintén rohamosan nőtt a munkanélküliség. Lényegesen romlott a dolgozók gazdasági és politikai helyzete. Gyorsan élesedett a tőkék és a proletariátus közötti osztályellentét. Az agresszív fasiszta államok: Németország, Olaszország és Japán meg is kezdték az úgynevezett „lokális-háborúkat”, Abesszínia, a Spanyol Köztársaság és más államok ellen. Így kezdődött a második világháború Afrikában, Európában és Ázsiában. Persze a fasiszta hazug propaganda nap-mint nap azt bömbölte, hogy ők csak a „vörösök”, a kommunisták és a Komintern ellen harcolnak. Így akarták

félvezetni a világ dolgozóit. De persze ez az imperialista „szög” hamar kibújt a zsákból, mert nyilvánvaló volt, hogy Abesszíniában nincsenek felforgató kommunisták, sem Komintern.

„Mindezek a tények azt mutatják, hogy a második imperialista háború valójában már elkezdődött. Orozva jött, hadüzenet nélkül. Államok és népek valahogy észrevétlenül belecúsztak a második imperialista háborúba. A háborút a világ különböző részein a három agresszív állam: Németország, Olaszország és Japán fasiszta vezető körei kezdték. A háború a Gibraltártól Sanghájig terjedő óriási térségen folyik. A hadviselő országok lakossága több mint félmilliárd. A háború végső fokon Anglia, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok tőkés érdekei ellen irányul, mivel az a célja, hogy a világot és a befolyási területeket az agresszív országok javára és ezeknek az úgynevezett demokratikus államoknak rovására felosszák.”²

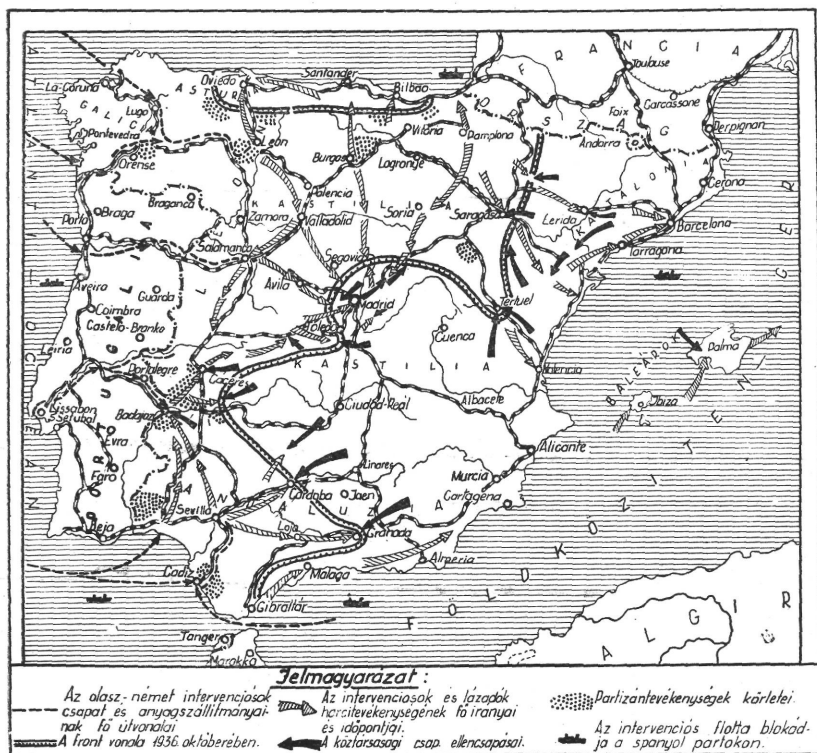
A második imperialista háború tehát tulajdonképpen már 1935—36—37-ben megkezdődött. Ez a háború már kezdetben is, mint kegyetlen, véres, rabló imperialista háború, a legbarbárabb pusztításokkal járt Abesszíniában, Spanyolországban és Kínában. E népek és nemzetek évszázados anyagi és szellemi munkájának eredményeit semmisítették meg pár hónap alatt és embertelenül gyilkolták ezen országok békés lakosságát.

Spanyolország Európában első volt azok közül az országok közül, amelyet a nemzetközi fasiszták galádul megtámadtak még a második imperialista háború kezdetén. Ennek a hős népek a hároméves heróikus szabadságharca Hitler, Mussolini és Franco fasiszta hordái ellen, korunk egyik kimagasló hőskölteménye.

* * *

1936. januárjában a Spanyol Kommunista Párt kezdeményezésére, a baloldali erők összefogásával megalakult a Népfront. Az 1936. február 16.-i választásokon ez a Népfront győzelmet aratott. Ennek a győzelemnek eredményeként olyan kormány jött létre, amely a baloldali pártok támogatását élvezte. Ez a Népfront kormány visszaállította mindazokat a demokratikus vívmányokat, amelyeket az előbbi reakciós kormány 1934 végén eltörölt, és ezzel a Spanyol Köztársaság, amely 1931-ben keletkezett, újra a dolgozó nép többségére támaszkodott. De a külső és belső fasiszta véredek halálosan gyűlölték a Spanyol Köztársaságot. Sehogy sem tudtak megbékélni azzal a ténnyel, hogy Spanyolországban újra demokratikus rendszer uralkodik. A spanyol hazaáruló tábornokok Hitlerrel és Mussolinivel karöltve készítették elő az összeesküvést a spanyol nép ellen. 1936 július 17-én Marokkó több helységében és a Kanári szigete-

¹ A Szovejtunió Kommunista (b) Pártjának története. Szikra, 1950. Budapest, 402. o.

A spanyol polgárháború hadműveletei.

ken fasiszta lázadás tört ki a Spanyol Köztársaság ellen. Július 18-án a zendülés már átterjedt Spanyolország összes helyőrségeire.

A lázadók élére Francó generális került, aki már régóta a német katonai kémszervezet ügynöke volt. Francó angol gépen repült a félszigetre azzal a céllal, hogy a zendülők vezetését a kezébe vegye. A spanyol nép, a Kommunista Párt hívó szavára talpra állt és gyorsan leverte a kalandor tisztek és tábornokok helyőrségi lázadását. Így történt Madridban, Barcelónában és más nagyobb városokban és iparközpontokban, ahol a nép a szó szoros értelmében egy pár nap alatt elfojtotta és leszerelte a lázadókat. Csak egy pár, egymástól elszigetelt helyőrség volt még a rebellesek kezében, de ezekre szintén elkerülhetetlen vereség várt.

Amikor a német és olasz fasiszta kolompósok azt látták, hogy a görbelábú, angolkóros Francó nem birkózik meg a nép erejével, azonnal segítséget nyújtottak neki. Repülőgépekkel szállították Spanyolországba Marokkóból a mór zsoldosokat és az idegenlégió csapatait. Ezek a bestiális, degenerált hordák, akiket Francó a társadalmi élet alvilágából szedett össze, gyorsan lerohanták a spanyol városokat, falvakat, halomra gyilkolták a lakosságot, égették, pusztították a világhírű spanyol kultúrértékeket. Hitler és Mussolini ugyanekkor gyors ütemben szállított különféle fegyvert, géppuskát, ágyút, harcokocsikat, katonai repülőgépeket, lőszeret és mindennemű felszerelést, amire szükségük volt a lázadóknak. A náci kormány két hadihajórajt is küldött a spanyol partokhoz. A rebellek generálisok még a hadművelési terveiket is a német és olasz vezérkarral együtt dolgozták ki. Csakis ezzel a gyors segítséggel tudott Francó már augusztusban észak és dél irányából támadást indítani Madrid ellen.

A spanyol nép gyors és határozott ellenállása a fasisztákkal szemben bebizonyította, hogy a belső reakciós fasiszta erők egymagukban nem képesek megdönteni a spanyol köztársaságot. A német és olasz fasiszták erre azzal válaszoltak, hogy ledobták magukról az álarcot és nyíltan beavatkoztak a spanyol nép jogos harcába, a lázadók oldalán. Így kezdődött meg 1936 nyarán az olasz és német fasiszták nyílt katonai intervenciója a spanyol nép szabadságharca ellen. A két agresszív fasiszta állam mindenféle fegyvernembeli sorcsapatokat küldött Francónak, korszerű felszereléssel, fegyverrel, haditechnikával, stb. köztük hadihajókat is.

A spanyol nép harca jogos nemzeti forradalmi függetlenségi harc volt a kül- és belföldi reakcióval, a fasisztákkal szemben. Dolores Ibarruri a spanyol nép lánglelkű vezetője a következő sorokban jellemezte a spanyol nép szabadságharcát: „A spanyol nép a demokartikus vívmányok védelmezése mellett síkra szállt az ország szuverénitásáért és függetlenségéért a fasiszta katonai reakcióval és a külföldi intervencióval szemben. Ez a spanyol nép háborújának nemzeti forradalmi jelleget adott. Nemzeti volt azért, mert a nép szállt harcba az országot az olasz-német gyarmati sorba dönteni akaró külföldi intervenció ellen és forradalmi volt azért, mert a spanyol nép a spanyol reakció ellen küzdött a hosszú és elkeseredett

harcban kivívott demokratikus szabadságjogainak megtartásáért, megerősítéséért és fejlesztéséért.”³

A spanyol nép bátran sikra szállt a nemzetközi fasizmus, az imperialista hatalmak, a II. Internacionálé opportunistá áruló vezetői és a Vatikán keneteljes intervenciók politikája ellen. *A népek ez a harca mindvégig egyenlőtlen véres küzdelem volt, mert az ellenség nemcsak élőerőben, hanem fegyverben és felszerelésben is mindig túlsúlyban volt.* A spanyol néphadsereg állandóan kevés fegyverrel rendelkezett, különösen repülőgépekben és tüzérségben szenvedett hiányt. A nyugati „demokráciák”, köztük az amerikai is, nem adtak el fegyvert a spanyol köztársaságnak, sőt egyenesen akadályozták annak megvásárlását, mindennütt, ahol csak lehetett. A nyugati reakciós kormányok ugyanakkor nem ellenzték azt, hogy a német és olasz fasiszták mindenben támogatták a rebelleket. Sőt sok esetben ők maguk is készségesen támogatták és szállítottak hadfelszerelést Francónak. Örök szégyene a szociáldemokrata Blum-féle francia kormánynak az a tény, hogy még azokat a fegyvereket sem szállították le a spanyol törvényes kormánynak, amit már arannyal kifizettek a fegyvergyárosoknak, s ezzel megnehezítették a spanyol nép szabadságharcát. De ugyanezt megtette az Egyesült Államok kormánya is. Daladier és Bonnet kormánya, 4,850.000 arany frankot rabolt el a Spanyol Köztársaságtól ebben az időben.

De a spanyol nép sem maradt egyedül a nemzetközi fasizmussal szemben. Legelőször és mindvégig a legnagyobb segítséget a Szovjetunió népe nyújtotta a vérző Spanyolországnak. Sztálin ismeretes táviratában megállapítja, hogy „Spanyolország felszabadítása a fasiszta reakciók igája alól, nemcsak a spanyol nép ügye, hanem az egész élenjáró és haladó emberiség közös ügye.” Ez a távirat hatalmas lendületet adott a harcoló Spanyolország megsegítésére. A világ minden táján nagyméretű szolidaritási mozgalom és népgyűlések indultak meg a spanyol szabadságharcosok érdekében. A világ minden táján a spanyol néppel rokonszenvező dolgozók különböző anyagi, erkölcsi és politikai segítsége mellett ott látjuk a legértékesebbet is, az embert, az antifasiszta önkénteseket, akik siettek a spanyol nép segítségére. A Szovjetunió népe — csupán a szakszervezetek és kolhozok testvéri segítsége útján — egy év alatt több mint 100 000 pud lisztet, vaját és cukrot, hatalmas mennyiségű konzervet, ruhaneműt, az öltönyök tízezreit küldte el, összesen 50 millió rubel értékben, a spanyol nép hős fiainak.

A Kommunista Pártok, köztük a Kommunisták Magyarországi Pártja is, megindították a spanyolországi önkéntesek toborzását. A világ minden részéből óceánokon, tengereken, szárazföldön, hajókon, vonatokon, csónakokon, hegyi ösvényeken, gyalog, repülőgépeken százával és ezrével jöttek

³ Dolores Ibarruri tanulm. Lásd: Voproszi Isztorii. 1953. 11. sz. Ugyanez magyarul: „A spanyol nép nemzeti felszabadító harca az olasz és német intervenciók és fasiszta lázadók ellen.” (1936—1939.) A Magy. Tud. Akad. Történettudományi Intézetének értesítője. 1954. jan.—júni. Kézirat gyanánt.

Madridba az önkéntesek a nemzetközi brigádokba. 53 ország legbátrabb fiai indultak életük kockáztatásával Spanyolországba, Madridba, a hős, büszke városba amely majdnem három éven keresztül a haladó emberiség egyik védőbástyája volt, amelyen a világszabadság zászlója lengett a fasiszta barbárokkal szemben. A nemzetközi brigádok a spanyol szabadságharcosokkal karöltve, mindvégig megállták a helyüket.

Madrid lángoló barrikádjain az „ezernyelvű, egyszívű brigád” éles szuronyok rohamával valósította meg a fasiszta vérebekkel szemben a proletárnemzetköziség magasatos eszméjét. A magyar nép legjobbjai, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyar veteránjai, az 1919. évi Magyar Tanácsköztársaság volt vörös katonái, az illegalitásban dolgozó magyar kommunisták, — népünk szabadságharcos múltjának szellemében, — 53 ország legjobb fiaival, köztük a hős párizsi Kommunardok unokáival együtt emeltek élő védősorfallat Madrid határán Hitler, Mussolini és Franco fasiszta hordái ellen. A spanyol nép sohasem felejtí el ezt a testvéri harcos segítséget, amit a Szovjetuniótól, a Kommunista Pártoktól és általában az egész világ antifasiszta mozgalmától 1936—1939-ben kapott.

A magyar dolgozók öntudatos rétegei elevenen érdeklődtek a spanyol szabadságharc iránt. Különösen vonatkozik ez a kommunista és szocialista ifjúságra, amely nagy érdeklődéssel kísérte a spanyol eseményeket, rokonszenvezett a spanyol forradalommal és sokan közülök ingadozás nélkül vállalták a Spanyolországba való utazást. Jóllehet Horthyék rendőrkopói üldözték a spanyol köztársaság érdekében kifejtett propagandát és tevékenységet, a rendőrség igyekezett minden eszközzel a Spanyolországba való utazást megakadályozni, ennek ellenére a kommunistáknak és az ifjúmunkásságnak többször sikerült kinyilvánítania a véleményét a spanyol nép harca iránt. Így pl. Budapesten és vidéken az Országos Ifjúsági Bizottság csoportjaiban gyakran szerveztek előadásokat a spanyol nép hősi ellenállásáról. A fiatalság lelkesedéssel hallgatta ezeket az előadásokat.

Voltak bátor munkások és ifjak, akik nekivágtak a nagy útnak, így pl. Sebes György, aki itthon tevékenyen résztvett az illegális mozgalomban, tagja volt a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség vezetőségének. Alig szabadult ki Horthyék börtönéből, indult a spanyol antifasiszta hadszíntérre és ott csakhamar megtalálta helyét a Rákosi zászlóaljban. „Kerekes Ferenc budapesti famunkás pénz nélkül, útlelél nélkül indult útnak. Négyszer dobták vissza a különböző országhatárokon, öt hónapig tartott az útja. Budapesttől Madridig, de antifasiszta meggyőződése leküzdött minden akadályt, és beállhatott a köztársasági hadseregbe.”⁴ *Itthon hagyta feleségét és gyermekét.* Zaborai Béla faesztergyályos a Rákosi zászlóalj volt golyószórós katonája, (akinek testvéröccse Zaborai Jenő hősi halált halt a spanyol forradalomban) szintén már 1936-ban illegálisan indult Madrid felé és csak 1937-ben ért oda, mert a rendőrség többször elfogta és visszadobta.

⁴ Kovács István és Flórián János szerk.: Magyar szabadságharcosok a fasiszmus ellen. Adatok a Magyar Partizánmozgalom Történetéhez. Bp. 1946.

Sebes György, Kerekes és Zaborai elvtársakhoz hasonlóan a szélrózsa minden irányából jöttek a magyar antifasiszta önkéntesek: Magyarországról, a Szovjetunióból, Amerikából, Franciaországból. Szerte a világból, ahol magyar emigráció volt, a legjobb tagjait küldte a spanyol nép segítségére. Ezek a bátor magyar szabadságharcosok, legyőzve a magyar és nemzetközi reakciós rendőrség akadályait, megérkeztek Spanyolországba. A Spanyolországban harcolt szabadságharcosok dala a következő sorokban örökíti meg a proletár nemzetköziség e nagyszerű példáját és cselekedetét:

*„Anyám, édesanyám, szedje össze ruhámat,
Messze földre megyek, ne epossze a bánat.
Messze spanyol földön véres harcban áll a munkás nép.
Katonának megyek, oda kell a segítség.”*

Magyarországból jött elvtársak, akiket az illegális pártmunka, a magyar fasizmus elleni harc, Horthyék börtöne és üldözése acélszilárddá edzett, képezték a Rákosi zászlóalj kemény magvát. Ezeket a forradalmárokat a Magyar Kommunista Párt és *Kommunista Ifjú munkások Magyarországi Szövetsége* nevelte és irányította a spanyol nép segítségére. Madrid barikádjairól a *Nemzetközi Brigádok* magyar önkéntesei: a „törhetetlen fajta” ezt írták a szegedi Csillag-börtönbe került legnagyobb magyar szabadságharcosának, Rákosi Mátyás elvtársnak: „A népek spanyolországi nagy barátkozásában zászlóaljunkban igazi, vérrel írt szerződést kötöttek a spanyol és a magyar nép fiai. Egy ügyért harcolnak közösen, egy ügyért hullatják véréüket: a szabadságért. Azért a szabadságért, amelyért élt, halt a mi halhatatlan, lánglelkű költőnk, Petőfi Sándor, amelyért „nem nyughattak szolgaföldben” a Dózsák...”

A nemzetközi antifasiszta harcосok a nemzetközi brigádok soraiba álltak be, amelyek már 1936 október végén megalakultak. Az összesereglett magyar kommunistákból és pártonkívüli munkásokból, dolgozó parasztokból és haladó antifasiszta értelmiségi harcосokból 1936 október 17-én megalakult az első magyar katonai egység, a Rákosi század, amely a XI. nemzetközi brigád, Edgar Andre zászlóaljában harcolt. A nemzetközies gyülekezőhelye Albacete-ben volt. Itt kapták meg a felszerelést, fegyvert és a rövid párhetes kiképzést.

A fasiszta vezérkar nem titkolta, hogy 1936 november 7-én mindenáron be akart rohanni Madridba. Ez a terv szertefoszlott, meghíúsult a spanyol nép és a nemzetközi brigádok rendíthetetlen ellenállásán. A Spanyol Kommunista Párt és annak vezetői, Jose Dias és Dolores Ibarruri fegyverbe szólították Madrid lakosságát. Dolores Ibarruri lángoló beszédei rávilágítottak arra a nagy veszélyre, amely Madridot és vele együtt az egész köztársaságot fenyegette.

„Gyermekeink élete és jövője függ tőlünk. Ezekben a pillanatokban nem lehet habozni, sem félénken cselekedni. Mi asszonyok követeljük,

hogy a férfiak bátrak legyenek! Meg kell értetnünk velük, hogy egy férfinak tudnia kell méltóan meghalni. Inkább leszünk hősök özvegye, mint gyávák felesége.”⁵

A nemesszívű hős madridi lakosság még a legvéresebb harcok és rombolások közepette sem hagyta el szeretett fővárosát, még azok sem, akiknek nem volt fegyver a kezében. Az ellenség pokoli nehéztüzérségi és légi szőnyegbombázásai máglyatüzén harcolva építettek barikádokat és védték féltett szabadságukat. Ilyen körülmények között jelent meg Madrid utcáin legelsőnek november 7-én a XI. nemzetközi brigád, amelynek első soraiban ott látjuk a magyar antifasisztákat, az első Rákosi századot, a harmadik Edgar Andre zászlóaljban. „... a XI. brigád első ezerötszáz embere teljes felszereléssel és baszk sapkával már Madrid utcáin vonult fel a város legészakibb részén húzódó front felé, ahol a halott milicisták megüresedett helyeit foglalták el a lövészárkokban.”⁶ Óriási lelkesedést és bátorságot váltott ki Madrid védelmezőiből a nemzetközi brigádok katonás fegyelmezett egységeinek a megjelenése Madrid barikádjain. De a nemzetközi antifasiszták is fellelkesültek, erőt és bátorságot merítettek a madridiak hős ellenállásából, amikor látták azt, hogy nemcsak a felnőtt férfiak és a felfegyverzett harcosok, hanem asszonyok, lányok, gyermekek és öregek bátor, önfeláldozó magatartással éjjel-nappal dolgoznak, építenek barikádokat, erődítményeket és vívják élet-halál harcukat Madrid peremén. A hős védők magasra emelték bosszúálló öklüket és „No pasaran”, szenvedélyes csatakiáltással üdvözölték a nemzetközi brigádokat, köztük hazánk fiait is. Így a harcok tüzeiben forrt össze a spanyol nép és a nemzetközi antifasiszták vasakarata és ellenálló ereje, amely száz csatában is megállta a próbát a fasiszta szennyáradattal szemben Madrid alatt és másutt a spanyol földön. *A fasiszták nem törtek át!*

Kimagasló érdemeik vannak a magyaroknak Madrid heroikus védelmében. Már maga az a tény figyelemre méltó, hogy a Rákosi század a XI. brigád soraiban a nemzetközi brigádok közt is elsőnek került bevetésre 1936-ban. A november 7—8—9-i harcokban a Manzaneres folyó partján erélyes ellenökéssel állították meg a magyarok a vad mörök előretörését azon a szakaszon, ahová bevetették őket. Itt esett át a tűzkeresztségen a Rákosi század. Persze ez a fegyvertény súlyos véráldozatokkal is járt. Nagy veszteség érte a századot. Itt esett el Zsinkó Vilmos, a magyarok egyik vezetője; Hercz Imre és Onth Imre voltak a század első hősi halottai. Noha ez a harc mégcsak az első tűzpróba volt, mégis a Rákosi század már itt is megmutatta oroszlánkörmét a möröknek. November 28-án ugyanez a század, amelynek létszáma már csak 30 emberből állt, kézigránátokkal megállította a fasiszták harcokcsirohamát, amelyet a német Thälmann zászlóalj állásai ellen irányítottak. Ugyanebben az időben Casa de Campónál nagy nyomást gyakorolt az ellenség a köz-

⁵ *Constancia de la Mora: Vértő Spanyolország.* Szikra, 1949. 333. o.

⁶ *Constancia de la Mora: i. m. 341. o.*

társaság arcvonalára. Ide is sürgősen bevetették a Rákosi századot. Ebben a harcban esett el Hedrich Károly, a század politikai biztosa, az illegális munkásmozgalom (Jugoszláviában) egyik kiváló harcosa, aki a szakszervezeti mozgalomban is jelentős funkciót töltött be.

E súlyos veszteségek után a XI. brigád pihenőre és utánpótlásra visszavonult Murciába. Itt az átszervezés után Szalvai Mihály salgótarjáni építőmunkás, a munkásmozgalom régi harcosa, az 1919-es Magyar Vörös Hadsereg katonája lett az Edgar Andre zászlóalj parancsnoka, amelynek keretén belül is megmaradt a Rákosi-század. A pihenőt a fasiszták újabb Madrid elleni támadása szakította félbe.

Most a Jarama folyónál kísérleteztek a fasiszták. Ezt az operációt a Franco oldalán harcoló náci csapatok vezérkara szervezte és irányította. A mórok idegenlégiós és más válogatott zsoldos söpredékből állították össze a rohamcsapatot. 1937 február 12. és 13-án Lukács tábornok XII. brigádja és a XI. brigád ellen intéztek a fasiszták elkeseredett rohamokat. Voltak olyan napok, amikor ezt hétszer, nyolcszor is megismételték. Hatalmas gyalogsági, tüzérségi, harcokosi és légielő fölényrel próbálták áttörni a nemzetköziek vonalát.

A fasiszták ezen támadásának az volt a célja, hogy Jarama irányából betörjenek Madridba. Ez a támadás egy álló hónapig tartott, 1937 február 11-től március 11-ig, amelyben a mórok csúfos vereséget szenvedtek. A zászlóalj az ellenség támadásának fő irányában védett. 11 nagyobb roham zúdult a védőkre, erős tüzérségi tűz, harcokosi és repülőgépek bevetésének támogatásával. Szalvai Mihály, a zászlóalj parancsnoka rettenthetetlen bátorsággal és katonai ügyességgel vezette a védőknek ezt a harcát, s nagy veszteséget okozva az ellenségnek, minden rohamát visszaverték. E kemény harcok folyamán a Rákosi század három parancsnokát lötték ki a mórok, kettő meghalt, egy nehéz sebesülést kapott. Gyáros Lászlónak, aki ezekben a harcokban bátran megállta a helyét, és ő maga is súlyosan megsebesült, és aki a Rákosi század politikai biztosa volt, gyakran kellett átvennie a katonai vezetést is. A század vesztesége is nagy volt. A Jarama folyó menti harcok előtt a század 180 főnyi létszámából a harcok után csak 27 ember maradt; sok volt a halott és a sebesült. Jaramánál a köztársaságiak Madridot védték. A Rákosi század jaramai hőstetteiért az „arany század” elnevezést kapta — La compania de oro — Madrid városától. Meg kell jegyezni, hogy Madrid népe nem tévedett ezzel a kitüntetéssel, mert a magyar önkéntesek a következő harcokban is megtartották az „arany század” szintjét.

A jaramai csata idején a madridi, illetve a központi frontnak már egységes parancsnoksága volt. Így meg volt a lehetősége annak, hogy az összes frontok és csapatok tevékenységét a központi front vezérkara egybehangolja. A központi zóna egységes, összpontosított, fegyelmezettebb vezetése, meg is hozta az első komoly eredményeket. A spanyol és nem-

zetközi harcosok egy egész hónapban keresztül sikeresen verték vissza az ellenség elkeseredett rohamait. Ugyanebben a hadműveletben sokat javult a különböző fegyvernemek összműködése, a gyalogság, a tüzérség és a harcokocsik között. A parancsnokok harci tapasztalatokat szereztek és fejlődött hadművészetük is.⁷ A gyalogság és a fegyvernemek közötti együttműködés szintén sokat javult.

A jaramai hadművelet nem csupán passzív védekezés volt. A köztársasági csapatok gyakori gyors, erős ellenlökésekkel és ellencsapásokkal operálva sokszor akadályozták meg a fasiszták támadási kísérleteit.

A fasiszták több mint féléves erős ostrommal és veszett rohamokkal sem tudták megtörni a főváros hős ellenállását. Ezért Franco kénytelen volt az olaszokhoz fordulni nagyobb segítségért, hogy újabb támadást indíthasson Madrid ellen. Az új támadási tervek szerint most a főváros összeköttetéseit igyekeztek elvágni Levantától és teljesen bekerítve Madridot, kiéhezhetni és megadásra kényszeríteni. Ezzel a szándékkal kezdték el a fasiszták minden eddiginél nagyobb méretű offenzívájukat.

Az olasz fasiszta kormány és vezérkara, amely aktívan támogatta a lázadókat, magára vállalta ennek a támadásnak a megszervezését és végrehajtását. Közvetlen stratégiai feladatuk az volt, hogy nagyobb katonai erővel hatalmas csapást mérjenek a néphadseregre és ennek következtében megsemmisítsék a Spanyol Köztársaságot és bevegyék Madridot. 1937 március elején Sigüenza-tól északra az olaszok egy egész expedíciós hadtestet összpontosítottak, amely több mint 40 000 emberből állt a legkorszerűbb fegyverekkel és haditechnikával felfegyverezve, gépesített hadosztályokkal stb. A fasiszták azzal a parancssal indultak támadásra, hogy Guadalajárán keresztül törjenek Madrid felé. Francóék terve szerint az olaszok támadásával egyidőben a „Madrid” nevű fasiszta hadtest dél felől támadja meg Madridot. A fasiszta katonai vezetőség úgy vélte, hogy az olasz gépesített hadosztályoknak nem lesz sok dolguk a „vörösökkel”, inkább katonai sétának tekintették, mint komoly hadműveletnek a guadalajarai operációt.

Az olasz fasiszta haderők 1937 március 8-án kezdték meg a támadási hadműveleteket. A spanyol néphadsereg XII. hadosztálya kb. 10 000 emberrel, gyengén felszerelve védte a guadalajarai frontszakaszt, több mint 80 km-es hosszú arcvonalon. Március 8. és 9-én a fasiszta támadóknak sikerült áttörniök az arcvonalat és elfoglalták Brihuega városát. A köztársaságiak frontparancsnoksága a tartalékokból bevetette Lukács tábornok XII. nemzetközi brigádját, amely megállította a fasiszták további előnyomulását. Ez a helyzet lehetővé tette a néphadsereg vezérkara részére, hogy újabb tartalékokat összpontosítson és átcsoportosítást hajthasson végre. A harcok közepette a vezérkar gyorsan megszervezte a köztársasági IV. hadtestet, amely visszaverte a fasiszták minden támadá-

⁷ „La colaboracion entre la Infanteria y las amas technikas se ha mejorado tambien mucho” — írja egyik cikkében a nemzetközi brigádok egyéves évfordulójával kapcsolatban Hans alezredes a 45. no. parancsnoka, 1937-ben.

sát. Sőt a IV. hadtest ellentámadásba ment és már március 12-én északkeleti irányba viaszorította a rohamozó olasz fasisztákat.

Így a hadművelati kezdeményezés átment a guadalajarai front páncsnokságának kezébe, amely nagyszerűen fel is használta ezt. Március 13-án és 14-én a köztársaság hadserege támadásba ment át és megverte az olasz hadosztályokat, köztük a híres gépesített „Littórió” hadosztályt is. A támadás e kezdetleges eredményei lehetővé tették azt, hogy már március 18-án a néphadsereg csapatai általános támadásba kezdjenek az egész guadalajarai arcvonalon és még aznap visszafoglalják Brihuega-t. Az olasz fasiszták nem tudtak ellenállni a szabadságharcosok erélyes, lendületes rohamának, a harcrendjük teljesen felborult. Ebben a pillanatban megjelent a harctéren a köztársaság 130 hadirepülőgépe, amely mélyrepüléssel bombázta és géppuskázta a fasiszták sorait. Az ellenség nem számított arra, hogy a köztársaságnak ennyi repülőgépe van, 10—15 repülőről tudtak csak. Soraikban kitört a pánik, eldobáltak mindent, a járműveket és harcokocikat leállították, páni félelmükben az országút árkaiban és bokraiban kerestek menedéket, körmeikkel kaparták a földet, szűkölt a fasiszta fenevad. „Halott katonák hevertek az országút szélén. A felborult és égő teherautók, szétrombolt kocsik, érintetlen autók, melyeket utasaik elhagytak, kik nem akartak otthagadni, inkább futva menekültek. Mindenfelé fegyver, használati tárgy, ruhák hevertek szanaszét. Valószínűleg a katonák hajigálták el, csakhogy könnyebben menekülhessenek.”⁴⁸

A guadalajarai győzelem kivívásában aktív részt vettek a magyar szabadságharcosok is. A XI. nemzetközi brigád soraiban támadt a Rákosi század is. A hadműveletek kezdetén a fasiszták támadásai nagyon szorongatták az Edgar Andre és Thälmann zászlóaljokat, amelyek között nagyobb méretű, veszélyes rés keletkezett. Ebbe a résbe vetették be a Rákosi századot, mely szilárdan megállta a helyét és nem engedte előre a fasisztákat. A XI. brigád közelharccal foglalta el Trijuequet, a XII., Lukács brigád pedig nehéz, heves harcok árán bevette Castillo de Ibarrat. A fent nevezett brigádokon kívül, voltak még más egységekben is magyar antifasiszták, akik aktív részt vettek a guadalajarai győzelem kivívásában. Így pl. a XIII. és XIV. dandárban, amelyek szintén részt vettek ezekben a hadműveletekben.

A guadalajarai győzelemnek nemzetközi kihatása is volt. A fiatal spanyol néphadsereg az egész világ előtt megmutatta, hogy nemcsak védekezni, hanem támadni is tud. Az igazságos háború minden politikai és erkölcsi előnye a néphadsereg oldalán állt. A szabadság és függetlenség magas zsméje lelkesítette az antifasiszta harcsoakat.

„A guadalajarai hadműveletek sikere hozzájárult a köztársaság más frontokon lévő csapatok harckészültségének és erkölcsi erejének növeléséhez. A guadalajarai hadműveletek után az olasz-német intervenció

csapatok kénytelenek voltak ideiglenesen lemondani az aktív katonai tevékenységről.⁹

A guadalajarai győzelem még világosabban bebizonyította, a jobboldali szociáldemokraták, az anarchisták és mindazok helytelen álláspontját, akik ellene voltak az egységes központosított hadsereg megszervezésének és vezetésének, az erős katonai fegyelemnek. Bebizonyította azt is, hogy a néphadsereg vezérkara és parancsnokai a gyakorlatban is képesek arra, hogy nagyobb méretű támadó hadműveleteket szervezzenek, vezessenek és azt sikeresen végrehajtsák és hogy a harcosok fegyelmezetten teljesítsenek minden parancsot.

A guadalajarai győzelem után Lukács tábornok, a nemzetközi brigádok egyik kiváló szervezője és katonai vezetője a vezérkarnak és a magyaroknak, azt javasolta, hogy a különböző csapatokban harcoló szétszórt magyar önkénteseket vonják egybe, egy különálló zászlóaljba. Ez a gondolat helyeslésre talált és hamar meg is valósították. „Először a XIV. dandár magyarjait csatolják Kolin László vezetésével a XII. dandárhoz, majd idekérlik magukat a XI. dandár magyarjai is. Keszőce Endre vas munkás szakaszparancsnok vezetése mellett.”¹⁰ 1937. márciusában Mecoban megalakul a Rákosi zászlóalj, melyet spanyol harcosok egészítettek ki. Első parancsnoka Pedró, a politikai megbízott Weiszbrunn György volt. Amikor a XII. dandár hadosztállyá alakult, a Rákosi zászlóalj a XIII., a Dombrovskij dandár kötelékébe került, amely tovább a sifeujenteci arcvonalon harcolt.

A Rákosi zászlóaljban való egyesülés után még mindig maradtak magyarok más spanyol egységekben, vagy más nemzetközi brigádokban. Így pl. a madridi front főhadiszállásán két magyar tiszt teljesített szolgálatot; a Dimitrov zászlóaljban volt egy magyar géppuskás szakasz; a 15. hadosztály törzsparancsnoka Münnich Ferenc őrnagy volt, Pártunk régi harcosa, aki aktív részt vett a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban, majd a Magyar Vörös Hadsereg 6. hadosztályának politikai megbízottja volt. Egy tűzérési csoportnak Szánthó Rezső volt a parancsnoka, aki szintén 1919 óta részt vesz a mozgalomban és a Magyar Vörös Hadseregben politikai megbízott volt, stb. Jónéhány magyar orvos dolgozott egészségügyi vonalon, többek között dr. Felkai Dénes ezds. és dr. Dénes Zoltán alez., a Magyar Néphadsereg tisztjei, dr. Hann Géza, dr. Vass György, aki a koreai nép szabadságharcában is önkéntes szolgálatot teljesített, dr. Bakáts Tibor, dr. Somogyi György, aki a Kínai Néphadseregben is teljesített egészségügyi szolgálatot, Anna Mária, aki egészségügyi vonalon dolgozott a Spanyol Néphadseregben, a fia pedig mint szabadságharcos szolgált az egyik nemzetközi brigádban.

A guadalajarai győzelem után az Ötödik Hadoszlop még jobban aktivizálta és mozgósította a belső fasiszta ügynököket. Ezek közé tartoztak elsősorban a trockisták, az anarchista FÁI szervezetek és mások. Mind-

⁹ Nagy Szovjet Enciklopédia. 10. kötet.

¹⁰ Kovács István és Flórián János: i. m. 59. o.

ezeknek legális szervezetük volt a Köztársaságban. „Francó ügynökei különböző politikai szervezetek leple alatt tevékenykedtek Spanyolországban. Ilyen politikai szervezet volt a trockista, úgynevezett Egyesített Marxista Munkáspárt (POUM), vagy az anarchista FÁI. Ezeknek a fasiszta ügynököknek sikerült Katalóniában a kormány, a hadsereg és a közrendezet fontos állásaiba bekerülniök.”¹¹

Az anarchista ügynökök és provokátorok 1937 május 3-án puccsot szerveztek Barcelónában a köztársaság ellen. De a munkásság a kommunisták vezetésével kétnapos kemény harcban elfojtották a lázadást. A trockista kémek és rendőrügynökök befurakodtak a Nemzetközi Brigádok soraiba, a Rákosi zászlóaljba is, ahol kémkedtek és romboló munkát végeztek úgy Spanyolországban, mint a koncentrációs táborkban. Ez az egynéhány rendőrügynök és provokátor, a magyar uralkodóosztály, *Schweinitzerék* képviselői voltak. Az osztályharcnak ez a formája nem új. Az osztályellenség iparkodik mindenhová bedugni ormányát, hogy bomlassza a forradalmi erők egységét, hisz ezért ellenség, és aki mást vár az ellenségtől, az moralizáló, opportunistá kispolgár és nem marxista.

A forradalmak és szabadságharcok idejéből ismerjük az ellenségnek ezt a taktikáját. Így pl. az 1848—49-es forradalomban Görgey és társai, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és polgárháború ideje alatt Trockij, Kamenyev, Bucharin, Tuchacsevszkij és mások, a Magyar Tanácsköztársaságban a jobboldali szociáldemokrata kolomposok, Kun Béla és mások a nép árulói voltak, ellenforradalmi aknamunkát végeztek. De a fent említett árulók ténykedései nem vetettek és nem is vethettek árnyékot a forradalmárookra. *Mindez oly világos, mint a napfény...*

Az a tény, hogy a Rákosi zászlóaljban volt egy pár rendőrügynök, egyáltalán nem csorbítja a magyar szabadságharcosok érdemeit és dicsőséges múltját. Annál inkább nem, mert egy párat a kémek közül már Spanyolországban és a koncentrációs táborkban lelepleztek a magyar kommunisták. Egynéhányat pedig a Párt ébersége és bölcsessége tett ártalmatlanná itthon.

* * *

Alig alakult meg a Rákosi zászlóalj, máris komoly támadó harcokba kellett bevetni. A köztársaság vezérkara a Sierra-i és huescai tármadási hadműveleteket készítette elő. Ennek a támadásnak az volt a célja, hogy nagyobb fasiszta erőket fogjon le és ezáltal megkönnyítse a köztársaság északi arcvonalát, ahol Vasconijában a fasiszták túlerejével szemben nehéz harcokat vívott a baszk nép. A XII. hadosztály, amelynek kötelekébe a Rákosi zászlóalj is tartozott, a főirányban támadott és ezért erősen készült erre a hadműveletre. A huescai támadás előkészítésében komoly szerepet játszott Lukács Pál tábornok.

A huescai támadás május és június hónapokban nagy áldozatokkal járt a magyarok részéről, akik itt is, mint mindenütt, szilárdan megáll-

¹¹ *Constancia de la Mora*: i. m. 382. o

ták a helyüket. A zászlóalj parancsnoka Hevesi Akos, aki 1919-ben tagja volt a magyar tanácskormánynak, vezette rohamra a magyar harcosokat, egy erős, korszerű betonerőd ellen. Hevesi Akos és a zászlóalj komisszárija, Tar Imre, aki szintén részt vett 1919-ben a Vörös Hadsereg harcaiban, hősi halált haltak ebben a harcban, de az erődöt bevették. Sok harcosunk elesett ebben a rohamban.

Lukács tábornok, a kiváló magyar vörös huszárparancsnok, a legenda híru nemzetközi szabadságharcos, aki részt vett az Októberi Szocialista Forradalomban és a török nép szabadságharcában, Huesca alatt elesett. Zalka Máté (Lukács Pál tábornok) személyében a spanyol nép szabadságharca egy kiváló katonai szervezőt és hadvezért veszített el.

Mínthogy a huescai hadművelet nem sikerült, a madridi, illetve a központi arcvonal parancsnoksága elhatározta, hogy támadó hadműveleteket kezd Madrid ostromlói ellen. Ez volt a köztársaság hadseregének első nagobbmértű támadó hadművelete, amelyet 1937 július elején a front vezérkara tervezett és végrehajtott. A spanyol nép szabadságharcának a történelmében ez a támadás, mint a Guadarama-i, vagy Brunete-i hadművelet szerepel. *E hadművelet előkészítése, megindítása és eredménye a hadsereg és a nemzetközi brigádok megerősödését és átütőképességének fejlődését mutatja.*

A parancsnokoknak volt már némi egyéni tapasztalatuk a harcok vezetésében. Ebben a támadásban ügyesen fel tudták használni a haditechnikát és a korszerű fegyvernemeket. A támadás tervezésében már tudtak előteremteni bizonyos mennyiségű tartalékot is, úgy élő erőben, mint hadieszközökben. Ezt a támadást, noha hosszú ideig készült, mégis sikerült titokban tartani az ellenség előtt és éppen ezért sikerült a váratlan, rajtaütésszerű roham. A Guadarama-i szektor támadásában, amely a kora reggeli órákban kezdődött, az ellenséget teljesen megsemmisítették. Még hírmondónak sem menekült ki senki pl. Quijorna-ból, Villanueva del Pardilló-ból, Villa nueva de la Cañada-ból és Brunete-ből. Ebben a rajtaütésben a Szovjetunió katonai tudományának szabályai szerint jártak el és semmisítették meg az ellenséget, melynek egyik fontos követelménye az, hogy az ellenséget nemcsak megverni, hanem *megsemmisíteni kell.*

Egységeink váratlan, gyors és lendületes győzni akaró rohamukkal érték el ezt az eredményt. Így történt ez Brunete-nél, melyet már a támadás első napján reggel 8 órára elfoglaltak és még az napon 10 km-t nyomultak előre csapataink ebben a szakaszban. A spanyol egységek és a nemzetközi brigádok, köztük a Rákosi zászlóalj, ugyanolyan férfias bátorsággal, mint Guadalajaranál, rontottak a fasisztákra, noha a terep adottságai itt sokkal rosszabbak voltak, mint ott. Brunete-nél sok helyen sík területen kellett támadni és az ellenség is sokkal jobban kiépített állásokban védett, mint a mozgó olasz hadosztályok Guadalajaranál. Itt erős, korszerű erődítéseik is voltak Francóéknak, pl. Mosquitó és Romaniállónál.

A fasiszták ebben a csatában komoly vereséget szenvedtek. Ha csak a légierők veszteségét vesszük, az ellenség 70 hadirepülőt veszített. A köztársasági csapatok Madridtól 15—20 km-re visszaverték őket, és ezzel megkönnyítették az ostromlott főváros helyzetét. A spanyol nép soraiból kiemelkedett új parancsnokok, mint Modesto, Lister, akik a spanyol egységeket, köztük a híres „Quintó-Regimentot” is vezették, valamint a Nemzetközi Brigádok parancsnokai is bebizonyították hadvezetési képességeiket. A XI., XIII. és XV. nemzetközi dandár zászlóaljai, köztük a Rákosi zászlóalj, rohammal elfoglalták Villa-nueva del Pardillót. Ennél a támadásnál a Rákosi zászlóaljnak nagy veszteségei voltak, különösen a 2. és 3. századoknak. „Tisztjei mind elesetek vagy megsebesültek, mégis folytatták az előrenyomulást.”¹²

Meg kell még említeni, hogy ebben a támadásban jól szerepeltek a harcokcsik, páncélautók, a tüzérség és a vadászrepülők. Egy tüzérségi csoportnak, Szántó Rezső őrgy. elvtárs volt a parancsoka, aki úgy Guadalajaranál, mint Brunetenél komoly támogatást nyújtott a gyalogság harcának, tüzérségi csoportjával. A Brunete-i támadó hadművelet befejezése után díszszemlét rendeztek a Nemzetközi Brigádok, amelyen megjelent a központi front parancsnoksága nevében Anton, a front katonai komisszárja, jelenleg a Spanyol Kommunista Párt központ vezetésének tagja, és üdvözölte a Nemzetközi Brigádok harcosait. Ezen a díszszemlén megjelent Dolores Ibarruri is, aki a következőket mondotta a nemzetközi önkénteseknek:

„Internacionalista elvtársak!

Brunetében nagyon tettetek. Megértettétek és felismertétek a mi harcunk jelentőségét és eljöttetek együtt harcolni a mi munkásainkkal és parasztjainkkal. Internacionalista elvtársak: köszönjük ezt nektek. Előre új győzelmekért.”¹³

A Brunete-i harcok után a magyarok részt vettek az aragóni hadműveletekben, a Zaragoza-i szektorban, az Ebró partján. Ez a hadművelet érdekes abból a szempontból is, hogy a spanyol néphadseregnek ez volt az *első nagy éjjeli támadása*. A köztársasági csapatok e második támadása nagyobb méretű volt, mint a Brunete-i. E hadművelet katonai célja az volt, hogy komolyabb fasiszta erőket vonjon el az északi fronttól, ahol felette nehéz körülmények között harcoltak a baszk antifasiszta haderők. Politikailag pedig támogatást és bátorítást jelentett a Zaragoza-i antifasiszta lakosság részére, amely túlnyomó többségében már többször felkelésekkel akarta magát felszabadítani Franco véres, terrorisztikus uralma alól.

A néphadsereg éjjel kezdte meg ezt a támadást, heves közelharcokkal

¹² Kovács István és Flórián János: i. m. 60. o.

¹³ „Comarades Internacionales! Habeis hecho algo grande en Brunete. Hacedis comprendido y reconocido el significado de nuestra lucha y habeis venido a combatir al lado de nuestros obreros y campesinos. Comarades Internacionales: os damos las gracias. Adalante hasta nuevas Victorias!” (H. I. L. Spanyol polgárháború ir. tai.)

áttörte a fasiszták védővonalait és 20—25 km-re nyomult előre. Elfoglalták Quinto-t és Codo-t, Medianát, Belchite-t pedig, amely komolyan meg volt erősítve műszaki szempontból is, bekerítették és kemény, elkeseredett utcai harcok után megadásra kényszerítették. *Ez a támadás már előre kidolgozott hadműveleti tervek szerint folyt le.* Az egységek augusztus 23—24-re virradó éjjel fegyelmezetten vonultak fel, szigorúan betartva a fegyelmet, a harcrendet. A katonai vezetés ebben a támadásban jobb volt, mint Brunetenél, meglátszott a hadsereg egységes katonai vezetésének a fejlődése és a harcosok szilárdabb fegyelme. „Tökéletes rendben rohamozták meg a bevehetetlennek vélt erődöket. Éppen úgy, mint ahogy azt a gyakorlatban tanulták” — mondotta Walter tábornok a támadás után.¹⁴

A fasiszták ezekben a helységekből, amelyeket harcosaink elfoglaltak, egy éven keresztül építették és erősítették állásaikat és azzal dicsekedtek, hogy ezeket a „vörösök” sohasem fogják bevenni. Az ellenség nem számított ilyen nagyobb méretű támadásra, amely gyorsan, meglepetésszerűen zuhant a nyakukra.

A Nemzetközi Brigádok zászlóaljai, köztük a Rákosi zászlóalj is, testvéri fegyveres szövetségben rohamozták a spanyol egységek harcosaival és vették be a fasiszták erődítményeit, 4 km-re megközelítve Zaragozát. A Rákosi zászlóalj Fuentes de Ebró mellett foglalt állást és kezdte meg a harcot. A rohamot a 2. század indította meg, amelynek Stefi, a bányász volt a parancsnoka. A század rohamát Keszőce Endre géppuskás egysége támogatta. Az éjjeli, váratlan rajtaütés félelmet és pánikot keltett a fasiszták soraiban. Ezzel a rohammal a mi csapataink bevettek sok helységet, köztük Quinto-t is, Zaragózának kulcsállását, amelyet 10.000 főnyi válogatott fasiszta katonaság védett és Belchite-t, amelyet a hegyek és három megerősített és drótakadályokkal ellátott vonal védett. Belchiténél a spanyol szabadságharcosok oroszlán bátorsággal, elkeseredett közelharcra rontottak a fasisztákra és minden utcáért kemény harcot kellett megvívniuk. Ebben a támadásban minden fegyvernem jól megoldotta feladatát, és az összműködés is megfelelő volt a harc egész dinamikájában.

Az aragóni hadművelet nemcsak területi eredményeket hozott, hanem sok hadianyag, hadifogoly és élelem is került a köztársaságiak kezébe. A keleti front parancsnoksága a következőket állapítja meg a Nemzetközi Brigádok szerepéről: „A dicsőség, melyet a Nemzetközi Brigádjaink kiharcoltak az aragóniai fronton, a büszkeség jelképe minden Brigádnak és önkéntesnek.”¹⁵ Minden túlzás nélkül az aragóni támadás a hősiesség épósa volt.

Mi volt az oka annak, hogy mind a spanyolok, mind a Nemzetközi

¹⁴ Lásd: H. I. L. Spanyol polgárháború iratai.

„La gloria conquistada por noestras Brigadas Internacionales en el frente de Aragon es titulo de orgullo para todas nuestras Brigadas y para todos nuestros voluntarios.” (H. I. L. Spanyol polgárháború iratai.)

Brigádok, köztük a Rákosi zászlóalj is, olyan önfeláldozó hősiességgel harcoltak, hogy az egész világ dolgozói és haladó emberiség elismeréssel beszéltek a spanyol nemzetközi harcosokról? Elsősorban az, hogy a spanyol nép harca nemzeti-forradalmi igazságos háború volt a spanyol és nemzetközi fasizmus ellen. Ennek a nagy igazságnak a tudata öntött bátorságot és szilárdságot a harcosok szívébe. *De emellett meg kell állapítani egy másik igen fontos katonai tényezőt is.* A háború elején a nemzetközi brigádok harcosai gyengén voltak kiképezve és párhetes katonai kiképzés után azonnal bevetésre kerültek, mert ezt megkívánta a helyzet komolysága. De a szabadságharc folyamán két csata között a nemzetközi önkéntesek sohasem feledkeztek meg arról, hogy katonai tudásuk és harcokészségük még igen fogyatékos, és hogy tovább kell képezni magukat.

Egy forradalmi hadsereg, amely szabadságáért, függetlenségéért harcol és állandó védő, vagy támadó hadműveleteket hajt végre, gyorsan és jól tanul, annál is inkább, mert úgy a tiszték, mint a harcosok tudják, miért harcolnak. Ez egyik fontos tanulsága a Spanyol Néphadsereg történetének.

A továbbképzés terén is példát mutattak a Rákosi zászlóalj harcosai és még a legnagyobb sikerek és győzelmek után sem bízták el magukat, hanem aktívan részt vettek a katonai és politikai kiképzésben. Így pl. az aragóni támadó harcok után az egységek parancsnokai és politikai megbízottjai zászlóaljok közötti lövészeti versenyeket rendeztek. Ezeken a céllövő versenyeken a Rákosi zászlóalj sok győzelmet aratott kiváló lőeredményeivel, amivel továbbfejlesztették harcászati felkészültségüket. Általában a magyar szabadságharcosok fegyelmezett, bátor és jó lövők voltak. A fasiszták sokszor érezték a magyar harcosok szuronyát és jól irányzott golyóját a saját bőrükön, ezért rettegtek a Rákosi zászlóaljtól.

De ugyanakkor nem feledkeztek meg a politikai és kulturális művelődésről sem. A Nemzetközi Brigádoknak, köztük a magyaroknak is, saját újságjuk volt. A magyarok lapja „Előre” címen jelent meg. A pihenőidőkben a zászlóalj parancsnoka és politikai megbízottjai gyorsan helyiséget szereztek, amelyet klubnak használtak fel és ott tanultak, újságot olvastak és különböző témakörű előadásokat szerveztek. Mindezek a tényezők hozzájárultak a katonák harcokészségének fokozásához.

1937 december havában a néphadsereg újabb támadást kezdett a Levante-i front szektorában, azzal a feladattal, hogy Teruel elfoglalják. Annak ellenére, hogy az áruló hadügyminiszter, a jobboldali szociáldemokrata Prieto ellenezte ezt a támadást és mindenféle eszközzel szabotálta, demoralizálta a katonai vezetést, romboló munkát fejtett ki a kormányban, mégis ez a támadás sikerrel járt. Még annak ellenére is, hogy a hadművelet terveit egy spanyol vezérkari tiszt a hadügyminisztériumból ellopta és azokkal együtt átment az ellenséghez. Csapataink mégis 1937 december 21-én, nagy harcok után elfoglalták Teruelt. Ebben a nehéz támadásban részt vett a Rákosi zászlóalj is, amelynek itt is nagy vesz-

teségei voltak. De újabb utánpótlás után gyorsan az Estremadura-i harcokba kerültek bevetésre. A magyar önkéntesek, akik Spanyolországba jöttek harcolni a nemzetközi fasizmus ellen, csakhamar megtalálták az utat a Rákosi zászlóalj felé és így 1937-ben még nem volt nagy probléma az utánpótlás.

Az Estremadura-tartománybeli harcokban a Rákosi zászlóaljat Szalvai Mihály (Csapajev) vezette, aki jelenleg a magyar Néphadsereg altábornagya. A kiváló parancsnok vezetésével a zászlóalj sok támadásban mért súlyos csapásokat a fasisztákra. Ezekben a harcokban esett el az első század parancsnoka, az oroszánbátorságú Stefi.

A zászlóalj még ki sem pihente harctéri fáradalmaikat, máris újabb hareparancsot kapott. Most újra az aragóni fronton került bevetésre, ahol a fasiszták kezdtek nagyobb méretű támadásba a köztársaságiak ellen. Ezekben a védőharcokban a zászlóaljat a legveszélyesebb helyen vetették be. Nagy ellenséges túlerővel szemben védték, de vissza nem vonultak. Caspe mellett a fasiszták teljesen bekerítették a zászlóaljat. A helyzet reménytelennek látszott, de a bátor, hidegvérű zászlóaljparancsnok katonai leleményessége és tudása megmentette a zászlóaljat a pusztulástól. Igaz, sok áldozatba került a magyar önkénteseknek a bekerítésben folytatott harc, de megérte, mert kivágták magukat az ellenség karmai közül.¹⁵

Az aragóni harcok után még súlyosabb és nehezebb harcokban vettek részt a magyarok, az ismert Lérida-i hadműveletekben, 1938 tavaszán. Az ellenség itt óriási fölényben támadott. A zászlóalj védősávjában nagy veszteségek árán feltartotta az ellenség nyomását. Itt esett el a zászlóalj politikai megbízottja, Weiszbrunn György. A köztársaság súlyos katonai helyzetbe került ezen a frontszakaszon. Az alábbi sorok világítják ezt meg: „Ahogy 1938-ban tavaszodott, úgy romlott a katonai helyzet. A fasiszták három különböző fronton haladtak előre. Északon hadmozdulataik azt a célt szolgálták, hogy Katalóniát elzárják Franciaországtól. Ezeknek a hadműveleteknek kapcsán sikerült elfoglalniok a Balaguer-től északra fekvő Tremp-et. Nyugaton Lérida, katalán város felé nyomultak előre, a Zaragozából Barcelona felé vezető országúton. A jól felfegyverzett külföldi és a spanyol lázadó csapatok, tankok, könnyű- és nehéztüzérség, valamint nagyszámú repülőgép védelme alatt haladtak előre Dél-Katalóniában, a Földközi-tenger felé. Céljuk az volt, hogy egy, a tengerig lefutó ékkel elvágiák Katalóniát Spanyolország többi részétől.”¹⁶

Annak ellenére, hogy az ellenség mind élőerőben, mind fegyverben hasonlíthatatlan fölényben volt, a zászlóalj csak parancsra vonult vissza az előre kijelölt állásokba. Ebben a visszavonulásban a zászlóalj fokozatosan örölte az ellenség erejét és nagy veszteségeket okozott annak.

A fasiszták erősen ostromolták Léridát, amely már romokban he-

¹⁵ Kovács István és Flórián János: I. m. 60—61. o.

¹⁶ *Constancia de la Mora*: I. m. 438. o.

vert. A magyarok odaérkezése után még két napon keresztül állandóan nehéztüzérségi tüzrel és egymást követő bombázó repülőekkel verte a ro-mokat és az ott elhelyezkedett köztársasági csapatokat. A Rákosi zászló-alj 1938 márciusában, átkelve a Segre folyón, ütközött meg az ellenség-gel. Itt harcparancsot kapott, amely értelmében egy ellenséges magas-latot kellett elfoglalnia. A magaslat előtt a fasiszták védővonalalaiban há-rom, a köztársaságiaktól zsákmányolt harcokcsiból zászlóval integettek a rohamozó magyarok felé. Amikor az önkéntesek közelebb kerültek a fasisztákhoz, egész világosan látták, hogy a harcokcsiból köztársasági zászlóval integetnek. Sajnos, a zászlóalj tisztjei nem vették észre ezt a szörnyű törbecsalást, ennek egyik oka az is volt, hogy nem volt kellő-képpen megszervezve a támadás előtti felderítés.

A fasisztáknak sikerült a cselfogás, és amikor a zászlóalj megköze-lítette a harcokcsikat, pokoli tüzet nyitottak rá, amely sok halottat és sebesültet okozott a mieinknek. A zászlóalj jobbszárnyán a lengyel ön-kéntesek voltak, akiknek szintén megakadt az előrenyomulásuk. Altalá-ban ebben a támadásban az ellenség minden fegyveréből nagy tüzet zú-dított a 13. nemzetközi Dombrowszkij brigádra, amelynek keretén belül harcoltak a magyarok is. A brigádot nagy veszteségei és az ellenség túl-nyomó ereje visszavonulásra kényszerítette. A visszavonuló magyarokat az ellenség továbbra is erős tüzérségi tüzrel pászta és már átkaroló mozdulatokat hajtott végre a zászlóalj ellen. A magyarok ebben a pillan-tatban a Segre folyó két ágazata között egy kis szigeten rövid pihenőt tartottak, a parancsnokok pedig az átkelést készítették elő. Ekkor a fa-siszták megnyitották a vízduzzasztók zsilipjeit és gyorsan nagymennyi-ségű vízáradat hömpölygött a Segre folyóba. A zászlóalj igen szorongat-tott helyzetbe került, már nem lehetett többé egyszerűen átkelni a gáz-lón, mert a folyó vize hatalmas erővel sodort el mindent.

A zászlóalj tisztjei és a harcosok fegyelmezett magatartásával mégis megszervezték a gyors átkelést. A folyó túlsó partján a spanyolok segít-ségével, akik ismerték a gázlót, a folyó mélységének a vonulatát, mutat-ták az irányt a harcosoknak, akik egymás kezét megragadva és így szer-vezett, kollektív erőt képezve legyőzték a vízáradat elemi erejét. A víz a magasabb termetű harcosoknak is az álláig ért és ezért az alacsonyabb emebereket felemelték és így mentették meg őket és az egész zászló-aljat a fasiszták és a folyó, e kettős halálos veszedelmétől. Azok a har-cosok pedig, akik egyénileg próbáltak szerencsét átkelni a folyón, egy pár jó sportoló úszó kivételével, belefulladtak a Segre hideg, gyil-kos vízébe.

Az átkelés után a visszavonulás folytatódott tovább a Léri-da—Bala-guer-i műúton, amelyet az ellenség felderítő repülői állandóan szemmel tartottak. A Léri-da-i visszavonulás, mint amint már említettük, sok ál-dozatba került a magyaroknak, így pl. a második században alig maradt 25—30 ember, de a többi századokban is hasonló volt a helyzet. A Le-ri-da-i harcokban esett el Sebes György századparancsnokhelyettes, és

sokan mások. Annak ellenére, hogy a Lérída-i visszavonulással kapcsolatban a zászlóaljnak igen nagy veszteségei voltak, mégis együttmaradt és szervezeten vonult vissza az előre kijelölt állásokba.

Az aragóni harcok után a zászlóalj két hónapos időre „csendesebb” frontszakaszon kapott elhelyezést, amelyet pihenésre és utánpótlásra is felhasználtak. Ugyanúgy a Nemzetközi Brigádok többi egységei is némi időt kaptak pihenésre és arra, hogy az Ebró folyón való átkelést előkészítsék és megszervezzék. Itt komoly gyakorlati oktatást kaptak, a folyón való átkelési kiképzésben vettek részt, a tisztek és a harcosok egyaránt. Tanulmányozták az erőszakos átkelést és a hídfőállás taktikai és technikai feladatainak a megoldását. Meg kell jegyezni, hogy a Rákosi zászlóalj nemcsak ezeken a gyakorlatokon, hanem általában a különböző gyakorlatokon, a katonai és politikai továbbképző foglalkozásokon éppen úgy, mint a frontokon a tűzvonalban mindig az elsők között volt.

Mivel a fasisztáknak nem sikerült az 1938. tavaszán elindított támadásukkal elérni céljukat, azaz elfoglalni Katalóniát, vagy legalább is Barcelónát, ahogyan ők tervezték, most a déli fronton kísérleteztek, ahol 20 hadosztályt — megerősítve tüzérséggel, harckocsikkal és nagymennyiségű repülőekkel — összpontosítottak azzal a szándékkal, hogy elfoglalják Valenciát. Valencia védelmére a köztársaság keleti haderői 1938. július végén támadó hadműveleteket kezdtek az Ebrón.

Az ebrói támadás hallatlan bátor, merész és jól előkészített hadművelet volt a köztársaságiak részéről. Hiszen a fasiszták a nemrég lezajlott tavaszi hadműveletekben, hatalmas túlerőben lévén, majdnem tönkretették, megsemmisítették ezen a fronton a katalóniai hadsereget. *És most mi támadunk!* Kevés ágyúval és még kevesebb repülővel és más fegyverekkel. És mégis ez volt a spanyol néphadsereg egyik legkimagaslóbb fegyverténye a spanyol szabadságharcban. Ilyen vállalkozásra csak forradalmi hadsereg képes, amelynek katonái elszánt szabadságharcosok, akik bátran, öntudatosan, mint forradalmárok küzdenek. Az ebrói erőszakos átkelés megszervezése mesterien történt. A hadműveleti tervet időben és pontosan készítették el és hajtották végre, mind a spanyol, mind a Nemzetközi Brigádok egységei. Mindezek a nagy előkészületek az ellenség szeme elől rejtve történtek. „Modesto ezredes és Lister alvezredes kapták a feladatot, hogy a Viconte Rojo tábornok parancsnoksága alatt működő vezérkar által gondosan kidolgozott tervet a gyakorlatban megvalósítsák. A két katonatiszt munkáját nagyban segítette az, hogy a támadást meglepetésszerűen, gyorsan és a köztársasági csapatok bátorságára és fegyelmzettségére támaszkodva hajtották végre.”¹⁸

A spanyol egységek harcosai éjnek idején csónakokon és dereglyéken keltek át az Ebró folyón. Heves természetűk, tüzes vérűk és egetverő halálos bosszújuk a fasiszták iránt annyira fellelkesítette őket, hogy sokan a vízbe vetették magukat és úszva érték el a folyó ellenséges

¹⁸ *Constancia de la Mora*: i. m. 447. o.

partját, ahol, még mielőtt az olasz fasiszták észrevették volna, már le is csaptak rájuk és megfutamították őket. Sajnos, a 13. Nemzetközi Brigád átkelése nem ment olyan simán, mint a spanyoloké, mert az ellenség észrevette a harcosok mozdulatait és tüzet nyitott rájuk.

A Rákosi zászlóalj, a 13. dandár keretén belül, éjjel, ugyanolyan eszközökkel, mint a spanyolok, tűzharccal kelt át az Ebrón. A folyó közepén azonban az ellenség észrevette, tüzet nyitott. Az ellenség tüze, amelyet a két magyar csónakra zúdított, nem tudta feltartóztatni az átkelést. Minthogy azonban a tüzérség nem támogatta a magyarok átkelését, így ők csak nehézgéppuska tüzzel tudtak válaszolni a fasisztáknak. Az átkelés nehézségei között még meg kell említeni azt is, hogy a zászlóalj támadási sávjában az Ebró túlsó partja igen meredek volt és komoly harcot igényelt annak megszállása. És mégis, a zászlóalj pontosan és teljesen végrehajtotta a harcfeleladatot. Heves rajtázással elfoglalták a részükre kijelölt hídfőhelyet. Azután közösen a lengyelekkel átfésülték és megerősítették az elfoglalt területet.

Az Ebró-i támadással kapcsolatban a néphadsereg elfoglalt egy sor kisebb-nagyobb helységet, köztük Colberát is és megközelítették Gandésá-t. De itt a további előnyomulás megakadt, mert a további sikeres előnyomulás és támadás kifejlesztéséhez szükség lett volna a tüzérségre, harckocsikra, hadirepülőkre és általában több fegyverre, lőszerre és újabb tartalékok bevetésére. De mindez hiányzott a köztársaságiaknál. Annál inkább bőségesen volt mindezekből a fasisztáknak, akik állandóan erős tűz alatt tartották az ebrói hídfőt és nagy veszteségeket okoztak a néphadseregnek.

Az ebrói hadművelet — kezdeti sikereinek ellenére — mégsem érte el a célját. Ennek oka az volt, hogy a már felsorolt hiányokhoz lényegesen hozzájárult az ellenség ügynökeinek aljas árulása is. Az „Ötödik Hadoszlop” emberei, akik a jobboldali szociáldemokrata Prieto hadügy-miniszter támogatásával bekerültek a hadsereg parancsnokságába és kormányhivatalokba, szabotálták és megakadályozták a vezérkar tervének a végrehajtását, amely szerint az ebrói támadással egyidőben támadási hadműveleteket kellett volna indítani a déli és központi frontszakaszokon lévő haderőknek is, hogy ezzel támogassák az ebrói hadműveleteket. Ugyanúgy elszabotálták az élőrők és harci eszközök tartalékát átdobni az Ebrón átkelt csapatok részére.

Ennek ellenére a néphadsereg egységei több mint három hónapon keresztül hősiességgel tartották az ebrói hídfőállást a folyó déli partjain az ellenség túlerejével szemben. Még így is az ebrói hadművelet akadályozta a fasisztákat abban, hogy kiszélesítsék az éket, amely elválasztotta Katalóniát a köztársaságtól. Ez a hadművelet nagyszerűen bebizonyította a spanyol néphadsereg katonai, erkölcsi és politikai erejét, harckészségét, a parancsnokok tehetségét és hadművészetük további fejlődését.

A Rákosi zászlóalj szilárdan, bár nagy veszteségek árán védte a többi harcosokkal együtt az ebrói hídfőállást. A zászlóaljat csak szeptember

2-án váltották fel és vitték pihenőre a hátszágba. A fasiszta repülők még ezen az utolsó napon is komolyan megritkították a magyarok sorait. A zászlóalj ebrói átkelését és a további harcait is Szalvai Mihály vezette, nagyfokú bátorsággal és katonai tudással.

Az ebrói hadműveletek után a Spanyol Kommunista Párt 1938 végén erőlyesen felvetette és követelte, hogy a kormány csapjon le az árulókra, az „Ötödik Hadoszlop” romboló munkájára, amely tevékenységével aláassa a köztársaságot, mind a hadseregben, mind a hátszágban. Ezzel kapcsolatban a kommunista párt egy sor intézkedést javasolt, amely megerősítette volna a köztársaság és a dolgozók gazdasági és politikai fajsúlyát.

Ezek a forradalmi demokratikus intézkedések még jobban felbőszítették a külső- és belső reakciós erőket. Az angol és francia reakciók, az amerikai uralkodókörök beleegyezésével, a müncheni megegyezés után teljesen szabad kezet adtak Hitlernek kelet felé. De a spanyol nép szabadságharca erősen akadályozta a náci Németországot abban, hogy megtámadja a Szovjetuniót, éppen ezért a nemzetközi reakció és a fasiszta kolompokok gyorsan és minden áron végezni akartak a spanyol köztársasággal.

Ennek következtében a francia kormány már 1938. nyarán lezárta a francia—spanyol határt és semmilyen szállítást, vagy áruforgalmat nem engedett meg a köztársaság részére. A köztársaság területén pedig a nemzetközi imperialisták ügynökei, a trockisták, anarchisták, a jobboldali szociáldemokraták és az árulók minden fajtája és árnyalata élenkben kezdtek működni, nyíltan felleptek a Kommunista Párt és a Népfront ellen. Minden formában szították az elégedetlenséget a köztársasággal szemben. Ilyen külső- és belpolitikai helyzet alakult ki az országban, amikor a fasiszták megindították újabb nagy támadásukat Katalónia ellen. Ez a katalóniai hadművelet 1938—39-ben ment végbe, nehéz katonai és politikai körülmények között a köztársaságiak részére. A központi front parancsnoksága, Casado, a jobboldali szociáldemokrata Besteirjo és Miaja tábornok már ekkor Francohoz való átpártolásukat készítették elő. Ezzel az aknamunkájukkal aláásták Katalónia védelmét, nem küldték el a tervezett tartalékokat, s ezzel a cselekedetükkel megsegítették a fasisztákat.

A fasiszták hadműveleti célja az volt, hogy elfoglalják egész Katalóniát és ezzel döntő csapást mérnek az egész Spanyol Köztársaságra. Ennek érdekében 1938. december 23-án megkezdték a támadást. Négy olasz hadosztály Észak-Katalóniából, Lérida és Balaguer között támadt. A főcsapás iránya Barcelóna volt. A fasiszta hódítók nagymennyiségű élőerőt és eszközt vetettek be már a támadás elején. Az erőviszonyok a következőképpen alakultak ki: a fasisztáknak háromszázezer olasz, német és francoista katonája vett részt ebben a támadásban. Ugyanakkor a köztársaságiaknak csak százezer emberük volt, ezeknek mindössze csak

37 000 puskája. A többi fegyvernem viszonya így alakult: repülőlk 1 : 20, harcokcsik 1 : 35, tüzérség 1 : 30, géppuska 1 : 15 a fasiszták javára.”¹⁹

Mint látjuk, a nemzetközi reakció állig felfegyverezte a fasiszta bér-gyilkosokat, de ugyanakkor a köztársaságiaknak még pénzért sem adtak el fegyvert.

A fasiszták roppant erejű tüzével a néphadsereg harcosai jóformán csak testüket és kemény öklüket tudták szembe állítani. Az ellenség csak a Segre-i frontszakaszon több mint 600 hadirepülőgépet vetett be. Hatalmas mennyiségű acél- és robbanóanyag tűzhengerével verték ki állá-saikból és gyilkolták meg a köztársaság katonáit, akik közül még sok-nak fegyver sem volt a kezében, amivel védekezni tudott volna. Ilyen erővel kellett szembenézni: „... a kevésbé kiképzett újoncoknak, har-mincöt éven felüli embereknek és tizenhét éven aluli gyerekeknek kel-lett szembeszállniok a bombák és lövedékek állandó zuhatagával. Ezen-felül még puska sem volt mindegyik számára. Az első napokban amel-lett, aki éppen tüzelt, ott állt egy bajtársa arra várva, hogy az holtan essék össze, s hűgy a még meleg fegyvert kivegye a kezéből.”²⁰

Ezekben a nehéz napokban, 1939 január 5-én a központi, illetve mad-ridi front vezérkara indított nagyméretű támadást a déli fronton Estre-madurában és Andalúziában azzal a szándékkal, hogy megkönnyítse Ka-talónia súlyos és veszélyes helyzetét. Kezdetben ez a támadás sikerrel járt; csapataink áttörték a fasiszták frontját és már az első napokban 20 km-t nyomultak előre. De közben egész váratlanul ez a támadás meg-állt. A központi front parancsnoksága szabotálta ezt a támadó és Kata-lóniát segítő hadműveletet. Cassadó és álnok társai sorozatos árulást kövtek el a köztársaság ellen.

A néphadsereg csapatai fegyelmezetten tovább vonultak Katalónia keleti irányába. Manresánál és Barcelóna alatt erős, elkeseredett ellen-állás után 1939 január 26-án a köztársasági csapatok elhagyták Barce-lónát, Katalónia fővárosát. Az utóvédharcok fedezete mellett tovább folyt a visszavonulás. Ezekben a nehéz utóvédharcokban aktív részt vettek a magyarok is: Szalvai Mihály vezetésével az ellenség hatalmas nyomásá-val szemben fedezték a lakosság és a csapatok visszavonulását észak irá-nyába. A visszavonuló egységek és több, mint háromszázezer spanyol antifasiszta lakos, akik nem akartak Franco terroruralma alatt élni, 1939 február 9-e és 11-e között átlépték a spanyol—francia határt. A nemzetközi reakciónak a fasiszták számára nyújtott segítsége, az „Otö-dik Hadoszlop” ügynökeinek aknamunkája, akik a vezérkarba is befész-kelődtek és a sorozatos árulások a fasiszta hódítók kezébe juttatták egész Katalóniát.

Az utolsó köztársasági egység, amely elhagyta a hős szabadsághar-cosok tengernyi vérével áztatott Spanyolország földjét, a 13. Dombrovsz-

¹⁹ Nagy Szovjet Enciklopédia, 19. kötet,

²⁰ Constancia de la Mora: I. m. 489. o.

kij brigád volt, amely a visszavonulás legnehezebb szakaszaiban fegyelmetlenül, erős utóvédharcokat vívott a fasiszta szennyáradattal szemben. A Dombrovszkiak utóvédje pedig a Rákosi zászlóalj bátor katonái voltak, akik most is, mint három éven keresztül száz ütközetben, a magyar szabadságharcos katonák hagyományaihoz méltóan, rendíthetetlenül megállták a helyüket minden körülmények között. „Megfogyva bár, de törve nem”, zászlóval, felemelt fejjel, fegyverrel a kézben lépték át a spanyol-francia határt. Ezzel befejeződött a Rákosi zászlóalj dicsőséges története a hős spanyol nép 1936—39-es szabadságharcában.²¹

Súlyos veszteséget jelentett a köztársaság részére Katalónia elvesztése, de ennek ellenére még nem volt a helyzet teljesen reménytelen. A spanyol nép tovább akart küzdeni a végső győzelemig. És erre meg volt a lehetőség is. Madridban és a köztársasághoz tartozó területen még több mint 9 millió lakos élt. A fegyveres erők létszáma öt hadseregből és a hadiflottából állt, ami több mint 800 ezer embert tett ki. A köztársaságnak már volt, habár nem nagy méretű, de gyorsan fejlődő hadiipara is. „A köztársaság további ellenállására minden lehetőség meg volt. Madrid körzetében, a front központi — déli övezetében, még öt köztársasági hadsereg alkotott szilárd védelmi vonalat. A köztársaságnak erre az időre — bár kicsi, — de egyre erősödő hadiipara fejlődött ki. A nép a Kommunista Párt vezetése alatt telve volt elszántsággal, hogy a győzelemig folytatja a harcot.”²²

A Spanyol Kommunista Párt 1939 februárjában kidolgozta a köztársaság további ellenállásához szükséges programot, amelyben meghatározta a legsürgősebb, konkrét tennivalókat. Szabad Spanyolország dolgozó népe aktívan támogatta a Kommunista Párt akcióprogramját. De, sajnos, Negrin, a szociáldemokrata miniszterelnök habozott és ingadozott, s ezzel megkönnyítette az ellenség helyzetét, amely halálos csapást készített a köztársaság ellen.

London és Párizs utasítására a köztársaság hadiflottájának áruló tisztjei és a jobboldali szociáldemokrata komisszár közreműködésével 1939 március 3-án Cartagenában fasiszta lázadás tört ki a köztársaság ellen. Az „Ötödik Hadoszlop” a lázadást arra használta fel, hogy az összes hadihajókat Bizertában átadja a fasisztáknak.

Ezután következett a még nagyobb árulás, amely végzetes kimenetelű volt a köztársaság részére. Madridban az ellenforradalmi junta és a védelmi tanács tagjai, Cassado, Besteiro, Miaja és az anarchista Cipriano Mera harc nélkül megnyitották Madrid arcvonalát Francóék előtt

²¹ A tanulmány terjedelme nem teszi lehetővé mindazon harcok részletes leírását, amelyekben a magyarok résztvettek. Így csak a főbb hadműveletekre tér ki és ezeket — mint a spanyol szabadságharc résztvevője — részben saját tapasztalatai alapján írta le a szerző.

²² Voproszki Isztorii, 1953. 11. sz. Dolores Ibarruri tanulmánya. „A spanyol nép nemzeti felszabadító harca az olasz és német intervenciók és fasiszta lázadók ellen” (1936—1939). A Magy. Tud. Akad. Tört. Tud. Int. Értesítője. 1954. jan.—jún. 201. o.

és feladták Spanyolország szívét, a fővárost. Csak ilyen aljas árulás következtében vonulhatott be a spanyol nép hóhéra, Franco, Madridba. Az intervenció csapatok, a belső ellenforradalmárok, az „Ötödik Hadoszlop” romboló munkája és a nemzetközi reakciós erők bűnös összefogása döntötte meg a spanyol köztársaságot és juttatta hatalomra a fasizmust.

A spanyol nép szabadságharcának nagy nemzetközi jelentősége van: három éven keresztül visszatartotta Hitler agresszív háborúját más népek ellen. Ez a harc azt is megmutatta, hogy Spanyolországban nincsen komoly támasztéka a fasizmusnak és csak külföldi támogatással tudja fenntartani magát. Különösen világossá vált ez napjainkban, amikor Franco új gazdáit, az amerikai agresszív körök hadibázisnak használják fel a Pireneusi félszigetet egy új háború kirobantására.

A hős spanyol nép szabadságharca mély nyomokat hagyott a dolgozó tömegek lelkében és tudatában. A büszke, szabadságszerető spanyol nép sosem fogja elfogadni az amerikaiak, sem Franco terrorisztikus uralmát, sosem egyezik abba bele, hogy mint gyarmati rabszolga dolgozzon az amerikai háborús gyűjtogatóknak. Addig, amíg él egy kommunista a spanyol honban, addig harcolni fognak a fasiszta diktatúra ellen — mondotta Jose Dias, a spanyol nép szabadságharcának egyik kimagasló vezetője. A spanyol nép mindaddig fog küzdeni elnyomói ellen, a Kommunista Párt vezetésével, amíg szép hazája földjéről elkergeti Francókat és megteremt a szabad és független spanyol köztársaságot.

A francia nagytökések reakciós kormánya a menekült spanyol harcosokat és lakosságot szigorú őrizet alatt koncentrációs táborokba zárta. Az uralkodó osztályok gyáván rettegtek a szabadságharcosoktól, noha azok a francia demokráciáért és függetlenségért is harcoltak a nemzetközi fasizmus ellen. A francia reakciós állam villámgyorsan mozgósította az államapparátus összes skorpióit és rávetette azt a hidegtől nyomorgó, éhező, agyonfázott foglyokra. A szuronyos csendőrök, gumibotos gárde-mobilok, szenegál fejedelmek, gyalogosok és arab lovasok kivont karddal, kémeik és spiclik egész siserahada éjjel-nappal árgus szemekkel vigyáztak a táborra, nehogy ottan a homokos gödrökben meghúzódó „vörösök” felforgassák a francia birodalmat a szöges drótkerítésen belül.

Ezek a táborok télvíz idején a nyitott ég alatt a Földközi-tenger partjára voltak telepítve. A foglyok tíz körmükkel homokbavájt lyukakban éltek. A nemzetközi brigádok magyar önkéntesei is ide kerültek. Egy magyar csoport Saint-Ciprien-ben, a másik Argelesben volt és harcolt a mostoha természettel és a rendőrség brutalitásával szemben. Később a Gurs-i táborban találkoztak a két csoport, ahová összpontosította őket a rendőrség, a többi volt nemzetközi önkéntessel.

A rendőrség terrorjának és a besúgók áruló munkájának következtében sok magyar volt önkéntes megjárta a Vernet-i büntetőtábor is. 1941-ben, amikor Hitler hitszegő módon megtámadta a Szovjetuniót, a francia náci barát Vichy-i kormány a magyarok egy csoportját Afrikába száműzte. De akárhová is dobta a sors a magyar volt önkénteseket, nagy

többségük a Nemzetközi Brigádok dicsőséges hagyományaihoz hűen, kommunistákhoz méltóan megállta a helyét

A Francia Kommunista Párt segítségével a táborokban is megszervezték az illegális párt-politikai mozgalmat és megindították a pártszervezők által szervezett beíró politikai életet. A kommunistáknak ez a tevékenysége nagy befolyást gyakorolt a volt harcosok táborigényére. A táborok pártszervezetei irányították és szervezték az internáltak harcát a rendőrséggel és a reakcióval szemben, akik minden áron arra törekedtek, hogy szétszűssék az antifasiszta volt önkéntesek egységét, azzal a számítással, hogy majd azután mint olcsó prédát beszervezzék őket az idegenlégió kötelékébe. De a reakciónak ez a terve nem sikerült, ebben a harcban a kommunisták győztek, mert egy pár lumpen személyén kívül senkit sem tudtak a légióba vinni.

A lágerekben rendszeres felvilágosító antifasiszta propagandamunka folyt. Ebben a munkában komoly szerepet játszott a magyar nyelven megjelent és kézzel írt „Új Állomás” című napilap. Amikor 1939 nyarán a két magyar csoport a Gurs-i táborban egyesült a lap, az „Egység” címen jelent meg tovább. A kommunisták az antifasiszta egység szellemében nevelték harcostársaikat. A börtönökben és internáló-táborokban is a jövő feladataira és harcaira gondoltak a magyar antifasiszták. Azon álmodoztak, hogy mennél gyorsabban fegyvert foghassanak és a Szovjetunió oldalán a leigázott európai népek szabadságáért együtt harcoljanak, ugyanazon gyűlölt fasiszták ellen, akiket már oly sokszor Spanyolországban megvertek.

Az internáló táborokban eltöltött idő nem veszett kárba, a harcosok sokat tanultak, az osztályharc új formáit sajátították el a rendőrséggel szemben. Ez a harc még jobban megedzette harci akaratukat és elszántságukat. Az a csoport, amely még a felszabadulás előtt hazakerült Magyarországra, azonnal bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, a magyar és német fasiszták ellen. Példaszerűen viselkedtek, ha egyesek közülük a rendőrség kezeibe kerültek, mint pl. Kurta János és mások.

A Rákosi zászlóalj volt önkéntesei, akik nem tudtak hazajönni, Európa különböző országaiba kerültek a második világháború ideje alatt s kevés kivétellel bekapcsolódtak az ott lévő ellenállási mozgalomba, fegyvert fogtak és harcoltak mindenütt a fasiszta hódítók ellen.

Franciaországban Gaál Miklós, Mező Imre, Sebes Sándor, Sebes Imre és mások részt vettek az ellenállási partizánmozgalomban. Belgiumban a magyar partizáncsoport parancsnoka, Molnár István volt százados, a Rákosi zászlóalj tisztje. Jugoszláviában a partizánok soraiban is voltak magyar volt önkéntesek. Csehszlovákiában Fábri István, Nagy István és mások részt vettek az ellenállási mozgalomban. Mindenütt, ahol csak erre alkalom adódott, a volt spanyol harcosok részt vettek a partizán-, s ellenállási mozgalmakban. A második világháború idején a volt Nemzetközi Brigádok magyar önkéntesei közül a franciaországi és belgiumi antifasiszta harcokban hősi halált halt: Molnár István, Strauss

Sándor, Kiss Ferenc, Basch József és mások. A volt spanyol harcos Steinmetz Miklós kapitány, a Szovjet Hadsereg bátor parlamentere, Budapest alatt áldozta fel fiatal életét népünk és hazánk felszabadításáért. Az „öreg” veterán Bozsó Dániel hadnagy (Láng Jenő volt a fedőneve Spanyolországban) a párt régi harcosa, a Magyar Tanácsköztársaság vöröskatonája, aki a XV. Nemzetközi Brigád parancsnokságánál teljesített szolgálatot, a Moszkva alatti nagy csatában esett el 1941-ben.

Egy nagyobb csoport a volt magyar spanyolországi szabadságharcosok közül a Szovjetunióba került. A Szovjetunió kormánya a háború alatt minden nehézséget leküzdve több volt magyar önkéntest a börtönökből, internáló táborokból és az afrikai számüzetésből szabadított ki és adotti nekik menedékhelyet. Az idekerült harcosok önként jelentkeztek a Vörös Hadseregbe és többen közülük részt vettek hazánk felszabadításában.

Gerő Ernő, Farkas Mihály, Münnich Ferenc, Fazekas Erzsébet és mások, akik szintén részt vettek a spanyol nép szabadságharcában Rákosi elvtárs vezetésével kint a Szovjetunióban komoly munkát végeztek a magyar hadifoglyok hazafias, antifasiszta nevelésében és a magyar partizáncsoportok szervezésében és harcaiban, akiket azután ejtőernyővel dobtak le Magyarországon, ahol aktív partizánharcot folytattak a magyar csendőrség és a fasiszták ellen. Pl. Fodor Zoltán, azután Nógrádi Sándor altábornagy partizáncsoportjának komisszárja is, a Rákosi zászlóalj volt önkéntes tisztje, Tömpe András.

A második világháborúban a dicsőséges Szovjet Hadsereg megsemmisítette azt a nemzetközi fasiszta haderőt, amellyel szemben a spanyol nép és a nemzetközi önkéntesek három éven keresztül dicsőségesen megállták a helyüket. A Vörös Hadsereg felszabadította hazánkat, leverte népünk kezéről az évszázados bilincseket. A felszabadulás után a Nemzetközi Brigád volt önkéntesei a világ minden részéből jöttek haza és bekapcsolódtak a békés alkotó munkába. Aktívan dolgoztak a pártban, új népi államunk felépítésében, a hadseregben, a rendőrségen, mint Bánfy r. őrnagy stb. Több közülük szorgalmasan kivette részét az országépítő termelő munkából. Hazánk felszabadulásának tízéves évfordulójával kapcsolatban minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy a Nemzetközi Brigádok volt magyar önkéntesei idehaza is, mint mindenütt, becsületesen megállták a helyüket.

A Magyar Dolgozók Pártja, a népi demokráciánk kormánya és az egész magyar dolgozó nép nagyra becsüli a volt magyar önkéntesek érdemeit, akik hős cselekedetükkel a spanyol nép forradalmában öregbítették a dicső magyar szabadságharcos hagyományainkat. „A Rákosi zászlóalj dicső története a magyar kommunista mozgalom törhetetlen erejének és a proletár-internacionalizmushoz való hűségének egyik legszebb tanúságtétele” — írja a Magyar Munkásmozgalmi Intézet kiadásában megjelent „Előre, harcra ifjúnunkás!” című dokumentumgyűjtemény a magyar önkéntesek spanyolországi hősiek harcairól.

Tíz esztendő alatt hazánk óriási lépéseket tett meg a fejlődés útján, nagy sikereket ért el a szocialista társadalom felépítése terén. Pártunk III. kongresszusa összegezte ezeket a történelmi jelentőségű eredményeket és megszabta az új gazdasági, politikai és kulturális feladatokat. Nagy pártunk és kormányunk vezetésével a szorgalmas dolgozó magyar nép meg fogja valósítani ezeket a célkitűzéseket. Nem kétséges, hogy ebben a nagy, országot építő, alkotó munkában a volt Rákosi zászlóalj harcosai lelkesedéssel, teljes odaadással és áldozatkészséggel, erejüket nem kímélve vesznek részt azon a poszton, ahová őket a párt állítja.